

Dijalog Beograd – Priština i sever Kosova

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je 22-23. marta 2013. godine u Istanbulu, Turska, svoj peti okrugli sto, gde su se okupili predstavnici političkih partija i civilnog društva sa Kosova i Srbije a sa ciljem traženja rešenja za sever Kosova. Među učesnicima su bili predstavnici Demokratske stranke Kosova (PDK), Demokratske lige Kosova (LDK), Alijanse za budućnost Kosova (AAK), Samostalne liberalne stranke (SLS), Jedinstvene srpske liste (JSL) Vlade Kosova i kancelarije predsednika Kosova, kao i Srpske napredne stranke (SNS), Socijalističke partije Srbije (SPS), Ujedinjenih regiona Srbije (URS), Liberalno demokratske stranke (LDP), Vlade Srbije i kancelarije predsednika Srbije. Skupu je prisustvovao i veći broj analitičara iz Srbije i sa Kosova, kao i pripadnici evropskog i američkog diplomatskog kora.

Okrugli sto je deo projekta posvećenog severu Kosova koji je velikodušno podržan od strane ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

Tokom prvog dana, CIG je organizovao radionicu u kojoj je učestvovalo šest analitičara sa Kosova i iz Srbije. Oni su bili zamoljeni da prodiskutuju dijalog između predsednika vlada Srbije i Kosova koji se vodi pod pokroviteljstvom EU, da definišu potencijalne izazove za proces implementacije sporazuma, kao i da daju nekoliko preporuka za odgovor na ove izazove. Analitičari su predložili preporuke u četiri oblasti: priroda budućeg dogovora; uticaj političkih partija na proces implementacije; uloga srpske populacije na severu Kosova u procesu implementacije; i period tranzicije. Ove preporuke su zatim bile predmet diskusije veće grupe učesnika na okruglom stolu tokom drugog dana. Iako su učesnici izražavali različita mišljenja o tome kako treba da izgleda sveobuhvatno rešenje za sever Kosova, oni su predložili određeni broj koraka u cilju unapređenja kako kvaliteta dijaloga koji je u toku, tako i kvaliteta rezultata dijaloga i koraka oko implementacije budućih dogovora. Oni su predložili Beogradu i Prištini da porade na boljem informisanju javnosti o dijalogu, sporazumima, njihovim prednostima i manama, kao i da pokušaju da izbegnu suprotstavljene interpretacije, a da dogovoreni sporazumi budu što jasniji sa opipljivijim koristima za građane, te da se započnu pripreme za tranzicioni period.

Sledeći tekst predstavlja sažetak diskusija na okruglom stolu. Izveštaj takođe sadrži neke od novina o kojima je bilo reč na sastanku u okviru dijaloga u Briselu održanom posle okruglog stola. Kako bi ohrabрили što iskreniju diskusiju učesnici čije se izjave navode nisu imenovani. CIG takođe moli za razumevanje sve one čija izlaganja nisu u potpunosti odslikana u ovom kratkom izveštaju. Učesnici su učestvovali u radu okruglog stola isključivo u ličnom kapacitetu, i njihovi stavovi ne moraju da se podudaraju sa stavovima organizacija koje predstavljaju. Učesnici nisu uradili reviziju izveštaja i CIG preuzima odgovornost za njegov sadržaj.

Dijalog i sever Kosova

Većina učesnika je bila ubeđena da će Priština i Beograd uspeti da postignu sveobuhvatni sporazum. Oni su se saglasili da je važno da građani znaju šta stoji u sporazumima, kao i da sporazumi budu dovoljno detaljni, te da koristi koje će ljudi na severu Kosova imati budu vidljivije. Srbi sa severa bi trebali da uvide da će sporazumi imati direktan pozitivni efekat na njihove živote, odnosno da će uslovi u kojima žive biti postepeno unapređeni, iako bi mogli da izgube neke od trenutnih koristi. Mnogi su naveli da bi sporazumi trebali da imaju definisane konačne rokove i rasporede za implementaciju. Eventualni napredak na severu ne samo da će stabilizovati situaciju, nego će i relaksirati ukupnu međuetničku situaciju na Kosovu i unaprediti odnose Beograda i Prištine. Razlog zbog kojeg su učesnici smatrali da je sporazum neizbežan, utemeljen je u mišljenju mnogih učesnika da strane u dijalogu nemaju mnogo opcija, te da postoji ubeđenje da ono što im se nudi sada neće dobiti kasnije. Međutim, međunarodna zajednica bi trebala da bude pažljiva kako bi osigurala da neće biti poraženih u ovom dijalogu. Svi trebali da odustanu od nekih aspekata svog trenutnog položaja, ali i da se svima omogući da na neki način profitiraju od sporazuma, naveo je veći broj učesnika.

Neki od učesnika su predvideli da će implementacija biti teža čak i od procesa kojim će se doći do sporazuma. Mnogi problemi će se pojaviti, i neki od učesnika su bili skeptični da će sporazume uopšte biti moguće implementirati. I Priština i Beograd su odugovlačili sa primenom sporazuma u prošlosti. Jedan od učesnika je naveo da i Priština nije u potpunosti primenila Ahtisarijev plan u celini na jugu. „Postavljanje načelnika policije od strane lokalnih vlasti i uspostavljanje lokalnog sudstva, deo je plana koji do sada nije implementiran. Zakon o upotrebi jezika se takođe ne poštuje u potpunosti“. Učesnik je dodao da su doneti zakoni moderni na papiru, ali da u realnosti proces implementacije zaostaje. Dok Priština može da odugovlači sa primenom delova sporazuma koji joj se ne dopadaju, Beograd će teško uspeti da Srbima na severu objasni koristi od sporazuma i da ih ubedi da ne opstruišu proces. Mnogi od učesnika su naveli da je Beograd glavni faktor u odnosima sa Srbima na severu i da je uticaj koji poseduje ključ za implementaciju sporazuma.

S druge strane, veći broj učesnika, kosovskih Albanaca, naveo je da Beograd ne bi trebao da bude značajno umešan u implementaciju sporazuma na teritoriji Kosova, te da institucije Kosova i Srbi na severu treba da budu glavni faktori u procesu implementacije. Oni su rekli da bi Srbi na severu trebali da budu više umešani, ali su čvrsto bili protiv uključivanja lidera srpskih institucija u proces implementacije. Ovi učesnici su odbili predloge drugih učesnika za legalizaciju srpskih institucija na severu. „Srbi bi trebali da prihvate novu realnost na Kosovu i niko ne bi trebao da manipuliše sa osećanjima Srba. Naravno, Beograd ima pravo da bude zainteresovan za Srbe na Kosovu, ali je vlada Kosova ima sva prava nad ovom teritorijom“ – rekao je jedan od učesnika. Jedan od Srba sa severa je rekao da „glavni akter u implementaciji ne treba da budu ni Beograd ni Priština već Srbi sa severa“. Veći broj učesnika je naveo da ukoliko se sporazum ne postigne u Aprilu, dijalog „ne bi trebalo proglasiti mrtvim“

Jedan od srpskih učesnika je rekao da prava Srba na severu ne bi trebala da nestanu bez obzira na prirodu sporazuma o severu. On je zamolio za dodatna pojašnjenja i od Beograda i od Prištine, kao i obavezivanje Prištine da neće smanjiti prava Srba na jugu ukoliko se prava Srba na severu

uvećaju. On je predložio da bi Srbi na severu trebali održati sastanke sa Srbima na jugu kako bi razmotrili njihova iskustva i način na koji bi se situacija na severu postupno mogla stabilizovati.

Neki od učenika sa Kosova su se složili da nisu svi zakoni Kosova implementirani „ali ne samo u srpskim sredinama, već i u albanskim“. Učesnik je odlučno bio protiv predloga koji je sastavljen na sastanku analitičara tokom prethodnog dana o uspostavljanju zajedničkog koordinacionog tela za implementaciju sa Srbijom. On je smatrao da Srbija ne treba da bude deo tela za implementaciju na teritoriji Kosova. Međutim, on je priznao da Beograd ne može biti isključen, te je naveo da bi „Beograd trebao da ima nekakav uticaj, ali ne prevelik“ .

Učesnik koji je detaljnije upoznat sa dijalogom u Briselu naveo je da u teoriji izgleda dobro da sporazumi budu što detaljniji, ali da u praksi to ne funkcioniše. On je objasnio da je bolje imati detaljnije sporazume, ali da je lakše doći do sporazuma koji su opštiji i to je po njemu upravo ono što će se i desiti. Isti učesnik je predvideo i da će implementacija biti teška, sa mnogo različitih interpretacija, ali je naveo da je to upravo priroda procesa. On je naveo da su penali i vremenski rasporedi odlični ali „da nije verovatno da će ovoga puta biti striktno dati, pogotovo što ne možemo staviti penale za manjak implementacije“. „Možemo pogurati implementaciju, čak i ako proces zaostaje“.

Neki od govornika su se založili da se sporazumi koji se postignu između premijera ratifikuju od strane skupština Srbije i Kosova, kako se ne bi ostavio prostor za kasnije interpretacije, pogotovo ako dođe do promena vlada u Beogradu ili Prištini. Štaviše, založili su se da pregovarački timovi redovnije izveštavaju skupštine. Iako bi ratifikacijom od strane skupština sporazumi dobili na legitimitetu, većina učesnika je navela da je međunarodna zajednica i dalje potrebna kao garant implementacije sporazuma. Veći broj srpskih učesnika je naveo da bi međunarodna zajednica trebala da takođe bude i garant stabilnosti i bezbednosti za celokupnu srpsku zajednicu na Kosovu.

Neki od učesnika su doveli u pitanje ulogu garanta. Jedan od učesnika je želeo da zna šta će se desiti sa ulogom garanta, naročito ako se Srbi na severu budu oprali implementaciji sporazuma. On je preporučio da bi sporazumi pre svega morali biti u skladu sa interesima Srba na severu. Drugi učesnik je naveo da bi glavni akteri u procesu trebali više da uključe ljude na severu. „Niko ljude koji žive na severu ne pita o bilo čemu; samo govore lokalni lideri sve vreme, a glas običnih ljudi se ne čuje.“ Učesnica je rekla da njihovi glasači od njih očekuju da štite ustave i zakone, ali takođe razumeju i nužnost i potrebu dolaska do kompromisa. Ona je navela da izgleda da je Priština pre svega zainteresovana za očuvanje teritorije, a ne za dobrobit ljudi koji tu žive.

Ulogu političkih partija u dijalogu su učesnici smatrali značajnom. Učesnik sa Kosova je rekao da njegova partija podržava dijalog, ali ne bezuslovno. Član druge opozicione partije sa Kosova rekao je da i njegova partija podržava dijalog, ali samo dok je u skladu sa sistemom Kosova. On se zatim založio da se oko sporazuma obezbede jasna objašnjenja, kako ne bi došlo do suprotstavljenih interpretacija. On je predložio da Vlada Kosova poradi više na dopiranju do građana na severu. „Vlada bi trebala da bude više angažovana u ovim aktivnostima, u oblasti medija, civilnog društva kao i sa običnim građanima na severu.“ On je takođe dodao da je legitimno da Beograd obraća pažnju na budućnost Srba na Kosovu.

Političke partije u Srbiji takođe podržavaju dijalog. Neki od govornika su s druge strane sugerisali da bi SNS trebala da bude više uključena u proces kroz direktno učešće predsednika ove partije u dijalogu. Takođe je predložio da se srpske političke partije, pogotovo one koje su na vlasti, SNS i SPS, treba da se više angažuju na severu kako bi ubedile ljude da prihvate sporazum.

Priprema za tranziciju

Kako je većina učesnika verovala da je sporazum neizbežan, deo diskusije je bio posvećen tranzicionom periodu. Mnogi su izrazili očekivanje da će biti puno frustracije i nezadovoljstva na severu zbog sporazuma koji se eventualno postigne. Iako će glavno pitanje biti transformacija postojećih institucija na severu, debata se više fokusirala na predloženu asocijaciju opština i da li bi trebala da ima zakonodavna i izvršna ovlašćenja.

Jedan od učesnika je rekao da bi asocijacija opština trebala da ima pravo na prekograničnu saradnju, i da bi izbori trebali biti deo sveukupnog sporazuma, te da ne bi trebalo samo organizovati izbore bez kreiranja jasnog plana za period posle. S druge strane, drugi učesnik je naveo da bi izbori na severu trebali biti prvi korak u procesu tranzicije, a da bi drugi korak trebala biti asocijacija opština. On je takođe naveo da bi predsednici opština na severu trebali da se obavežu na implementaciju.

Neki od učesnika su se zapitali kako proces može da teče ukoliko dođe do nasilja na severu. „Mi zaboravljamo kakva je situacija na terenu, i šta su stvari koje Srbi na severu pokušavaju da zaštite? Srbi na severu će se opirati promeni.“. Posebno osetljivo će biti pitanje paralelnih institucija, naročito bezbednosnih. Neki od učesnika su rekli da će one morati biti integrisane u bezbednosne strukture Kosova.

Među drugim osetljivim pitanjima o kojima će se odlučivati u dijalogu su dokumenti koje će koristiti glasači na severu, birački spiskovi, pitanje partijske registracije itd. Takođe, opoziciona Demokratska stranka Srbije (DSS) koja je protiv sporazuma, drži vlast u dve opštine na severu, što u ovom slučaju predstavlja otežavajuću okolnost za srpske vodeće partije. Ti predsednici opština će sigurno biti protiv sporazuma. Neki od učesnika su predložili načine kako da se ovi ljudi uključe u dijalog. Beograd bi trebao da takođe bude jasan i da podrži učešće Srba na izborima na Kosovu, kao i u institucijama.

Da bi se tranzicija sprovela bez većih problema, mnogi su rekli da je važno da zvaničnici u Srbiji prestanu da šalju suprotstavljene poruke Srbima na severu. Poruke zvaničnika treba da se pre svega bave najvažnijim pitanjima za Srbe, te da im objasne da će njihovi interesi biti garantovani, a da se uslovi u kojima žive neće pogoršati zbog dogovora. U tom kontekstu, mnogi su sugerisali da bi proces trebao više da uključi i EULEX i KFOR, ali i policiju Kosova.

Jedan od učesnika je naveo da bi odmah posle sporazuma trebalo uspostaviti bolje usluge Srbima na severu, kao što su struja i voda, što bi bio znak da će situacija u regionu ići samo na bolje. Takođe je sugerisano da se odmah nakon postizanja sporazuma Beograda i Prištine obezbede

ekonomske i finansijske investicije. U tom smislu, razvojni fond za sever bi trebalo aktivirati što je pre moguće.

Tokom sastanka desila se razmena mišljenja između učesnika koji su službenici vlada u Beogradu i Prištini o mogućnostima za zajedničke akcije pošto njihove vlade potpišu sporazume. Predloženo je da prvi korak bude zajednička poseta, istog dana, visokih zvaničnika ministarstava unutrašnjih poslova Srbije i Kosova i Srbiji i Kosovu, čime bi se pokazala njihova posvećenost implementaciji sporazuma i normalizaciji odnosa. Većina učesnika je podržala taj korak.

Zaključci i preporuke

Tokom okruglog stola predložen je veći broj zaključaka i preporuka:

- Implementacija sporazuma bi trebala bude tako postavljena da bude dostižna i treba da budu definisani jasni rokovi.
- Vlade bi trebale da detaljnije informišu javnost o sporazumima i da rade na povećanju podrške sporazumima, kako kod građana tako i kod političkih partija u Srbiji i na Kosovu.
- Delegacije Prištine i Beograda bi trebalo da se dogovore oko izlaženja u javnost sa suprotstavljenim stavovima o dijalogu i sporazumima. Ukoliko ovo nastavi da se dešava, EU bi trebala da razjasni pravo stanje.
- Trebalo bi razmotriti uspostavljanje zajedničkog tela koji bi vodila EU, čija bi svrha bila nadgledanje primene sporazuma. Učesnici iz Prištine su se snažno založili da bi implementacija trebala da bude u nadležnosti Prištine, dok bi Beograd mogao da pomogne u stvaranju ukupne atmosfere koja je potrebna za primenu, pogotovo u Srbiji i na severu Kosova.
- Vlade Srbije i Kosova bi trebale da imenuju visokog zvaničnika, najbolje zamenike predsednika vlada, da budu zaduženi za implementaciju na obe strane.
- Priština i Beograd bi trebali da organizuju javne kampanje za podršku implementaciji sporazuma, te da više uključe medije i nevladine organizacije.
- Komunikacija političkih partija između i unutar Srbije i Kosova trebala bi biti intenzivirana.
- Zvaničnici Srbije i Kosova bi trebali da organizuju zajedničke aktivnosti, kao što su pojavljivanja u medijima, posete i jačanje komunikacije između nižeg nivoa zvaničnika Srbije i Kosova. Dobar početak bi bila zajednička javna poseta Kosovu i Srbiji visokih zvaničnika ministarstava unutrašnjih poslova.
- Sporazumi koji se postignu bi trebali biti u celosti implementirani. Postojala je opšta saglasnost da sve strane treba da budu aktivni učesnici u implementaciji sporazuma, ali su se mišljenja razilazila oko nivoa učešća. Albanci su insistirali da Priština treba da bude glavni akter u ovom procesu, dok su Srbi navodili da jedino Beograd može da utiče na promenu uverenja i stavova Srba na severu i da ih ubedi da implementiraju sporazume.
- Beograd i Priština bi trebali da govore jednim glasom, te da uključe Srbe na severu u proces implementacije, kao i da im objasne šta se dobija a šta gubi sporazumima.
- Beograd bi trebao da ohrabri lokalne institucije na severu da učestvuju u implementaciji sporazuma i da organizuje kampanju za podizanje podrške. Beograd bi trebao da ohrabri Srbe na Kosovu, a pogotovo na severu da učestvuju u političkom životu i institucijama Kosova.
- Predsednici opština na severu Kosova bi trebali da omoguće sprovođenje sporazuma.

- Treba inicirati komunikaciju Srba na severu i jugu, kako bi se razmenila iskustva i informacije.
- Implementacijom sporazuma, vidljiva i brza poboljšanja koja dotiču pitanja iz realnog života bi se morala sprovesti na severu u cilju povećanja podrške lokalne populacije sporazumima.
- U sporazumima bi trebalo jasno da stoji koje paralelne institucije na severu (pripadnici civilne zaštite, sudstva, opštinske vlade, zdravstvo, obrazovanje itd) bi trebalo transformisati, a koje bi trebale da opstanu u postojećem stanju. Takođe bi trebalo da bude jasno definisano na koji način će se sprovesti ovaj proces.
- Trebalo bi da bude jasno definisano koja tela će biti zadužena za obezbeđivanje usluga pre nego što se konstituišu nove strukture, kako se bezbednosna pitanja i usluge ne bi našla u vakumu. Trebalo bi tražiti modele po kojima bi se legitimizovala trenutna rukovodstva dok se ne stvori nova institucionalna infrastruktura.
- Saradnja između Srba na severu, EULEX-a, i KFOR-a trebala bi biti ojačana tokom tranzicionog perioda. Obezbeđivanje bezbednosti na severu i borba protiv organizovanog kriminala su ključna pitanja.
- Beograd i Priština bi trebali da započnu saradnju sa OEBS-om kako bi se pripremili za političku tranziciju i za sledeće lokalne izbore na severu. Takođe, ukoliko stranke koje su registrovane u Srbiji žele da uzmu učešća na eventualnim izborima na severu, trebali bi da započnu proces registracije na severu.
- Veći broj mehanizama bi trebalo da se uspostave pre nego što se organizuju izbori na severu. Na primer, veoma je bitno da postoji funkcionalan sudski mehanizam kojem bi se, između ostalog, moglo obratiti oko prigovora na izborni proces.
- Međunarodna zajednica bi trebala da bude garant sporazuma, naročito ako imamo na umu iskustvo oko sporazuma u prošlosti, koji su morali da prođu kroz proces ponovnih pregovora.
- Dobro bi bilo imati detaljne sporazume, ali oni koji su bolje upoznati sa procesu kažu da se to verovatno neće desiti.
- Kosovo bi trebalo da se više angažuje na severu oko komunikacije sa građanima.
- Dužnosti oficira za vezu bi trebalo jasno definisati, a kancelarije bi što pre trebalo uspostaviti. Takođe bi trebalo razmotriti da se pored političkih oficira za vezu, uspostave oficiri i za ekonomiju i trgovinu.
- Ako se sporazum ne postigne, dijalog ne bi trebalo proglašiti okončanim.

Lista učesnika

Vladimir Božović, Vlada Srbije
Sadri Ferati, Demokratska liga Kosova
Arben Gashi, Demokratska liga Kosova
Ardian Gjini, Alijansa za budućnost Kosova
Dukagjin Gorani, Vlada Kosova
Adem Grabovci, Demokratska partija Kosova
Adrijana Hodžić, Vlada Kosova
Dhurata Hoxha, Demokratska partija Kosova
Oliver Ivanović, Građanska inicijativa “Srbija, demokratija, pravda”
Dušan Janjić, Sociolog
Jadranka Joksimović, Srpska napredna stranka
Adriatik Kelmendi, Koha TV
Dušan Kozarev, Kancelarija predsednika Srbije
Leon Malazogu, Institut demokratija za razvoj
Petar Miletić, Samostalna liberalna stranka
Jelena Milić, Centar za evro-atlantske studije
Smiljka Milisavljević, Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici
Ivana Milosavljević, ženska aktivistkinja
Randel Nojkić, Srpski pokret obnove
Zoran Ostojić, Liberalno demokratska partija
Stojanka Petković, Ujedinjeni regioni Srbije
Dejan Radenković, Socijalistička partija Srbije
Nenad Radosavljević, Mreža srpskih TV stanica sa Kosova
Naim Rashiti, Međunarodna krizna grupa
Anamari Repić, Radio-televizija Kosova
Besa Shahini, Evropska inicijativa za stabilnost
Predrag Simić, Univerzitet u Beogradu
Arber Vllahiu, Kancelarija predsednice Kosova
Gordon Bardos, Savet za inkluzivno upravljanje
Didier Chassot, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske
Shpetim Gashi, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje
Arber Kuci, Savet za inkluzivno upravljanje
Matthew Palmer, Ministarstvo spoljnih poslova SAD
Alessandro Rotta, Kancelarija na Kosovu EU
Norbert Ruetsche, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske
Georg Stein, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske